

Asia: VN/20721/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon pidentämistä koskevasta muutoksesta? (TTL 5 luku)

Hallituksen esityksessä esitetään ansiosidonnaisen työttömyysturvan työssäoloehdon pituuden muuttamista puolesta vuodesta vuoteen. Muutos vaikuttaa työnhakijoihin, joilla työura on vasta alkanut sekä katkonaisia/epätavallisia työsuhteita tekeviin. Muutos ei kannusta ottamaan vastaan lyhytkestoisia työsuhteita.

Työmarkkinatuen varaan jäävistä työuran alussa olevista työnhakijoista osa asuu vanhempiensa kanssa samassa taloudessa. Työmarkkinatuen ollessa tarveharkintainen, sen suuruuteen vaikuttavat omien tulojen lisäksi myös vanhempien tulot. Hyvin vaikeata on ennakoida, tuleeko muutos lisäämään työmarkkinatukea saavien halukkuutta osallistua TE-palveluiden tarjoamiin työllistymistä edistäviin palveluihin, koska silloin vanhempien tulot eivät vaikuta työmarkkinatuen suuruuteen.

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon kertymistä koskevista muutoksista? (TTL 5 luku ja asetusmuutokset)

Hallituksen esityksessä esitetään siirtymistä tuntiperusteisesta työssäoloehdon määrittämisestä palkkaperusteiseen. Aikaisemmin työssäoloehdon täyttäväksi viikoksi luettiin kalenteriviikot, joina henkilön työaika oli vähintään 18 tuntia ja palkkatyöehtosopimuksen mukainen. Esityksen mukaan työssäolo ehto täyttyy jatkossa palkkaperusteisesti niin, että työssäoloehdon täyttävän kuukauden aikana on kertynyt vakiintunutta tuloa ennen ennakkopidätystä vähintään 930 euroa. Työssäoloehto voi täytyä myös puolikkain kuukausina jos vakiintunutta tuloa on kertynyt vähintään kuukaudessa 465 euroa mutta vähemmän kuin 930 euroa.

KEHA-keskus esittää huolensa uudistuksen vaikutuksista pienituloisiin ja tyyppillisesti osa-aikatyötä tekeviin ja soviteltua päivärahaa saaviin työntekijöihin. Tilastokeskuksen tietojen mukaan osa-aikatyötä tekevien työntekijöiden keskimääräinen tuntipalkka oli vuonna 2021 n. 17,72 euroa.

Tämän pohjalta keskimääräiseltä osa-aikatyöntekijältä edellytettäisiin jatkossa työssäoloehtokuukauden täyttymiseen noin 52,4 tuntia töitä kuukaudessa. Viikkokohtaisena työaikana tämä tarkoittaisi keskimäärin 13 tuntia, mikä olisi alempi kuin nykyinen 18 tunnin edellytys. Sen sijaan osa-aikatyöntekijöiden matalimman palkkadesiilin tuntipalkka oli vuonna 2021 keskimäärin 11,45 euroa/tunnilta. Koska palkkasaatavia on tähän palkkadesiiliin kuuluvilla keskimäärin vähemmän, edellytettäisiin näiltä henkilöiltä jatkossa vähintään 81,2 tunnin kuukausittaista työaikaa yhden työssäoloehtokuukauden täyttymiseksi. Viikkokohtaisena työaikana tämä on 20 tuntia eli hieman enemmän kuin nykyisellään. Osa-aikatyöntekijöiden alle 10 euron tuntipalkkoja maksetaan eniten maa- ja metsätalouden avustavissa tehtävissä, siivousalalla, myyntialalla sekä lyhytaikaisissa opetustehtävissä. Etenkin näiden matalimman palkkaluokan työntekijöiden kohdalla esitetty lakimuutos hidastaisi merkittävästi työssäoloehdon täyttymiseen kuluvaa aikaa. KEHA arvioi että seurauksena voi olla toimeentulotuen tarpeen kasvu, ellei korvaavia vakituisia tehtäviä tai korkeamman palkkaluokan osa-aikatöitä ole saatavilla.

Hallituksen esitys sisältää KEHA-keskuksen näkökulmasta hyvän periaatteen, jolla pyritään kannustamaan työntekijöiden siirtymää osa-aikaisista työsuhteista vakinaisempaan työhön. Säännöllisesti joko omasta halustaan tai pakotetusti osa-aikatöitä tekevän osalta esityksessä kirjatut uudistukset sisältävät kuitenkin mahdollisia heikennyksiä. Osa-aikatyön tekeminen on usein sidoksissa työntekijän elämäntilanteeseen ja mahdollisuuden ottaa vastaan kokopäiväistä työtä. Osa-aikaiset työsuhteet ovat lisäksi usein epäsäännöllisiä ja kausiluonteisia. Tästä johtuen osa-aikatyö ei tyypillisesti jakotu säännöllisesti vuoden jokaiselle kuukaudelle tai arkiviikolle. Esityksen näkökulmasta tällä on merkittävä vaikutus siihen, miten helposti työssäoloehdon täyttymisen perusteena oleva kuukausittainen palkkatulo kertyy. Kun jatkossa myös osa-aikatyöntekijöiltä edellytettäisiin työssäoloehdon täyttymisen osalta 12 kuukauden vakiintunutta työtuloa aikaisemmin 26 viikon sijaan, on suuri vaara että työssäoloehto jää monen osalta täyttymättä useammin kuin nyt. Tällöin työntekijän toimeentuloa joudutaan paikkaamaan muilla etuuksilla.

Osa-aikatyön tekeminen on tyypillisesti keskittynyt tietyille ammattialoille kuten palvelu- ja myyntityöhön, kaupanalalla, maanviljelyyn ja metsätalouteen. Osa-aikatyön teettäminen on pitkälti ollut näillä aloilla myös työnantajan etu. Työnantaja on voinut esimerkiksi helpottaa kausittaista työvoiman tarvetta tuntiperusteisten osa-aikatöiden avulla. Tarjottu työaika on voinut esimerkiksi olla 18 tuntia viikossa, kahtena viikkona kuukaudessa. Tällöin työntekijän palkkatulo on voinut jäädä alle 930 euron. KEHA-keskus arvioi, että hallituksen esityksen myötä voi jatkossa muodostua tilanne, jossa työnantaja ei ole valmis kasvattamaan osa-aikatyötä tekevän tuntimäärää tai palkkatuloja niin että työssäoloehtoon riittävä palkkatulo täytyisi. Vaikka osa-aika työntekijän työssä oloehto kertyisi tässä esimerkissä puolikkaan työssäoloehtokuukauden verran, merkitsisi se työntekijän toimeentulon merkittävää vaarantumista. KEHA-keskus toivoo, että työnantajan roolia osa-aikatöiden järjestäjänä tarkasteltaisiin esityksessä tarkemmin.

Lausuttavaa ansiopäivärahan perusteena olevan palkan määrittelystä? (TTL 6 luku ja asetusmuutokset)

-

Lausuttavaa TTL 5 ja 6 luvun muutosten vaikutuksesta työttömyysetuuden maksamisen työvoimapolitiittisiin edellytyksiin? (TTL 2 ja 2 a luku sekä 14 luvun 1 c §)

Lausuttavaa työttömyysetuuden sovittelun suojaosasta luopumisesta? (TTL 4 luku)

Hallituksen esityksessä esitetään, että suojaosaa ei otettaisi huomioon laskettaessa päivärahan määrää. Nykyisin työttömyysturvan saaja voi ansaita 300 euroa ilman, että palkka tai yritystulo vaikuttaa päivärahaan. Osa-aikatyö on tyypillistä varsinkin palvelualan tehtävissä ja TYJ:n internettisivun mukaan viime vuonna 39 % ansiopäivärahan saajista sai päivärahaa osittaisen työskentelyn ajalta. KEHA-keskus ymmärtää hallituksen tavoitteen ohjata henkilöitä tekemään osa-aikatyön sijaan kokoaikatyötä, mutta samalla tiedostamme, että kaikille halukkaille ei ole kokoaikatyötä tarjolla eikä kaikkia työtehtäviä voida tehdä kokoaikaisesti. Työnantajien rekrytointiongelmien lisääntyminen esityksen myötä, koska osa-aikatyön houkuttelevuus vähenee suojaosan poistuessa.

Lausuttavaa lapsikorotusten poistamisesta? (TTL 6 ja 7 luku)

Nykyisin korotus on yhdestä lapsesta 7,01 euroa päivässä, kahdesta 10,29 ja kolmesta tai useammasta lapsesta 13,26 euroa päivässä. KEHA-keskus ei kannata hallituksen esitystä lapsikorotusten poistamista. Muutos vaikuttaa työttömyysetuuden suuruuteen koko sen ajan, kun lapsiperheen jäsen on työnhakijana sekä muutoksen vaikutus on kohtuutonta mm. matalapalkkaisen alan osa-aikatyötä tekeväälle yksinhuoltajalle. Jos yksinhuoltajan tilanne on liian vaikea/kuormittava, siitä voi muodostua työllistymistä estävä tekijä. Jos henkilö on liian ahtaalla, energia menee siinä hetkessä selviämiseen ja tilanteen parantamiseen tähtääviin toimiin (työllistymiseen) ei jää resursseja. Lapsikorotuksen poistamisen kanssa samaan aikaan valmistellaan muutoksia yleiseen asumistukeen. Muutokset tulevat lisäämään toimeentulotuen tarvetta.

Lausuttavaa omavastuuajan pidentämisestä? (TTL 5 ja 7 luku)

Lausuttavaa esityksen taloudellisista ja kansalaisvaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain 7 luvun 1 §:n ehdotetun muutoksen myötä työllistämismääräysten perusteella järjestettävän työn tulee olla kestoaltaan sellainen, että työnhakija täyttää työttömyyspäivärahan edellytyksenä olevan työssäoloehdon työn päättyessä. Työssäoloehdon pidentyessä 12 kuukauteen myös velvoitetyö tulee järjestää 12 kuukauden pituisena. Kunnalla on oikeus saada tukena 50 prosenttia työllistämismääräysten perusteella työllistämänsä henkilön palkkakustannuksista, joten muutos tulee lisäämään näitä kustannuksia.

Henkilö, joka ei täytä työssäoloehdotusta saa työmarkkinatukea. Työmarkkinatuen ollessa tarveharkintainen, tuleeko muutos lisäämään työmarkkinatukea saavien halukkuutta osallistua TE-palveluiden tarjoamiin työllistymistä edistäviin palveluihin, koska silloin vanhempien tulot eivät vaikuta työmarkkinatuen suuruuteen?

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset viranomaisiin ja yrityksiin)? TE-hallinnon henkilöstöä edustavaa tahoa pyydetään arvioimaan vaikutuksia TE-hallinnon henkilöstöön ja sen tehtäviin, erityisesti TTL 14 luku 1 c §:n osalta.

Ehdotetun muutoksen myötä työssäolokuukauden laskennallinen muuntaminen kalenteriviikoiksi olisi uusi tehtävä TE-toimistoissa ja kokeilualueiden kunnissa, 1.1.2025 alkaen kuntien muodostamille työllisyysalueille.

Nykyään työnhakijaa pyydetään toimittamaan kirjallinen työnantajan allekirjoittama selvitys TE-palveluille viikkotunneista työssäoloehdon täyttymisen selvittämiseksi. Koska asiantuntijoilla ei ole käytettävissä tulorekisteriä, muutoksen jälkeenkin tarvitaan työnantajalta tai hänen edustajalta kirjallinen selvitys palkansaajan työssäoloehdon kertymisestä. Työssäoloehdon muutoksen myötä työnhakijan tulee pyytää palkkatiedot palkkahallinnosta. Riskinä se, että tietojen saaminen viivästyttää asiakkaan työttömyysetuuden saamista.

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

Hallituksen esityksen keskeisenä tavoitteena on muuttaa työssäoloehdon kertyminen palkkaperusteiseksi. Jotta uudistuksen vaikutuksia voidaan arvioida, tulee jatkossa Verottajan tulotietorekisteristä seurata tarkemmin mm. työntekijöiden etuus- ja palkkasaatavien kehitystä. Erityisesti KEHA-keskus näkee tärkeänä seurata eri tyyppisissä työsuhteissa olevien työntekijöiden työssäoloehdon kertymistä. Tämän edellytyksenä on, että työnantajalle asetetaan velvoite ilmoittaa tulorekisteriin työsuhteen laatuun liittyvät tiedot (mm. osa-aikatyö). Tällä hetkellä työsuhteen laatu on KEHA-keskuksen saamien tietojen mukaan vapaaehtoisesti ilmoitettava.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

-

Muuta lausuttavaa esityksestä?

KEHA-keskuksesta lakien voimaan tulossa pitää kiinnittää huomiota työttömyysetuuden maksajien tietojärjestelmä kehittämisen resurssien riittävyteen, jotta TE2024 uudistukselle ja siihen liittyvälle tietojärjestelmä kehittämiselle ei muodostu pullonkaulaa, joka vaarantaisi uudistuksen toteutumisen sujuvuuden.

Ukkonen Kirsti
KEHA-keskus